

فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی
سال هفدهم، شماره 49، بهار 1388، صفحات 92-73

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین بر رشد بخشهای عمده اقتصادی طی سالهای 1376-1384

فهیمة لزگی*، علیرضا امینی** و علی حقیقت***

توسعه هر کشور بدون توسعه و تأمین مالی به هنگام امکان پذیر نخواهد بود و عملکرد مناسب بانکها در اعطای تسهیلات، عمده مشکلات مالی بخشهای تولیدی استان را مرتفع خواهد کرد. بررسی عملکرد بانکها از سال 1376 تا 1384 نشان دهنده این نکته است که افزایش تولید همگام و متناسب با افزایش اعطای تسهیلات نظام بانکی نبوده و تمایل بانکها در اعطای وام بر اساس عقود اسلامی نیز بر پرداخت عقد فروش اقساطی متمرکز می باشد. در این تحقیق بررسی میزان تأثیر تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین بر رشد اقتصادی بخشهای عمده مبتنی بر دیدگاههای نظریه پردازان مکتب شیکاگو (پولیون) می باشد و به کمک مدل داده های تلفیقی¹ مورد آزمون قرار گرفته و نتیجه حاصل نشان می دهد که رابطه میان تولید و تسهیلات، معنی دار ولی بسیار ضعیف و منفی است. توصیه سیاستی تحقیق آن است که سرانه میزان تسهیلات بانکی به بخشهای تولیدی افزایش یافته تا امکان کنترل، نظارت و اثربخشی آن بهبود یابد و نیز جهت حمایت مالی از بخشهای تولیدی، نظام بانکی می تواند با تأکید بیشتر بر اجرای عقود مشارکتی نقش بسزایی در توسعه بخشهای اقتصادی داشته باشد.

واژه های کلیدی: تسهیلات اعطایی، عقود اسلامی، تولید ناخالص داخلی استان، داده های تلفیقی.

* کارشناسی ارشد آمار اقتصادی از دانشگاه ایالتی مسکو - معاون اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان قزوین
** کارشناسی علوم اقتصادی از دانشگاه شهید بهشتی - کارشناس مسئول اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان قزوین
*** کارشناسی ارشد علوم اقتصادی از دانشگاه علوم تحقیقات تهران - کارشناس اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان قزوین

1. Panel Data

1. مقدمه

نظام بانکی به عنوان یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین بخشهای اقتصاد جامعه در قالب بازارهای مالی نقش و جایگاه بسزایی را در فعالیتهای اقتصادی ایفا می‌نماید. یکی از عوامل مؤثر بر رشد و توسعه اقتصادی هر جامعه، ساماندهی بازارهای مالی در جهت افزایش توان رقابتی بانکها و گسترش بازارهای سرمایه و جذب نقدینگی مردم و تخصیص آن به فعالیتهای تولید و ایجاد امکانات لازم برای مشارکت عمومی است.

بانکها به عنوان مهمترین و اصلی‌ترین بخش از بازار پول در اقتصاد ایران، وظیفه مدیریت و تدارک نقدینگی و هدایت آن به سمت فعالیتهای مولد تولیدی و سرمایه‌گذاری را دارا می‌باشند، به طوری که بخش عمده نقدینگی جامعه باید توسط نظام بانکی کشور برای سرمایه‌گذاری در بخشهای مختلف اقتصادی هدایت و مدیریت شود.

2. دیدگاه مکاتب مختلف اقتصادی در مورد اثر سیاستهای پولی بر تولید و اشتغال

سازوکار اثرگذاری سیاستهای پولی بر اشتغال طی زمان دستخوش تحولاتی گردیده است. نظریه‌های مکاتب مختلف پیرامون اشتغال و چگونگی اثرگذاری سیاستهای پولی بر این متغیر را می‌توان به صورت جدول (1) خلاصه نمود.

جدول 1. خلاصه دیدگاه مکاتب اقتصادی

مکاتب	مفروضات	نتایج نظریات مربوط به
کلاسیک‌ها	اعتماد به مکانیسم بازار و قیمتها	اثر سیاست پولی بر اشتغال بی‌اثر بودن سیاستهای پولی و مالی بر اشتغال
کینزین‌ها	بررسی اقتصاد در کوتاه‌مدت	تنها سیاستهای مالی و تغییرات مخارج کل، سبب تغییر اشتغال و درآمد می‌گردد و سیاستهای پولی به صورت غیرمستقیم از طریق تأثیر بر نرخ بهره و تغییر تقاضای واقعی مؤثر می‌باشد.
پولکرایان	تأکید بر نقش پول در اقتصاد	در کوتاه‌مدت سیاست پولی بر متغیرهای اقتصادی اثر می‌گذارد و در میان‌مدت و بلندمدت تنها آثار تورمی دارد.
کلاسیک‌های جدید	پذیرفتن فرضیه انتظارات عقلایی	سیاستهای پولی هنگامی که تصادفی و غیرقابل پیش‌بینی باشند اشتغال را تحت تأثیر قرار می‌دهند.
	وجود نرخ طبیعی بیکاری	بیکاری
	وجود بیکاری غیر ارادی	بیکاری غیر ارادی
	وجود بیکاری ارادی در حدود نرخ طبیعی بیکاری و وجود بیکاری اصطلاحی	وجود نرخ طبیعی بیکاری

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

ادامه جدول 1

<p>توانایی نظام بانکی برای خلق پول و سپرده‌های بانکی می‌تواند بر تولید حقیقی و نرخ اشتغال نه تنها در کوتاه‌مدت بلکه در بلندمدت اثر داشته باشد.</p>	<p>با در نظر گرفتن انعطاف‌ناپذیری قیمت‌ها و دستمزدها به ارتباط کارایی نیروی کار با سطح دستمزدهای پرداختی و قراردادهای دستمزد توجه گردیده است.</p>	<p>کینزین‌های جدید</p>
--	---	-------------------------------

3. پیشینه مطالعاتی

امینی (1380) در تحقیقی با عنوان بررسی آثار حجم و تسهیلات بانکی بر عرضه و تقاضای نیروی کار تأثیر سیاست پولی را بر بازار کار در بخش صنعت مورد بررسی قرار داده‌اند. در طرف تقاضای کار ابتدا اثر حجم پول حقیقی بر کل اشتغال مورد بررسی قرار گرفته است و در نهایت این نتیجه به دست آمده است که حجم پول حقیقی در بلندمدت بر اشتغال تأثیر مثبت دارد و اثرپذیری اشتغال از سیاست پولی در کوتاه‌مدت از نظر آماری معنی‌دار نیست. حجم واقعی اعتبارات اعطایی بانکها به بخش صنعت و معدن در کوتاه‌مدت بر اشتغال اثر مثبت داشته و تفاوتی بین کشش‌های کوتاه‌مدت اشتغال نسبت به اعتبارات بانکی وجود ندارد. در طرف عرضه نیروی کار حجم پول از طریق افزایش سطح عمومی قیمت‌ها تأثیر معنی‌داری بر عرضه نیروی کار مردان ندارد.

حقیقت (1382) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به بررسی تأثیر سیاست‌های پولی بر سطح اشتغال بخش صنعت در ایران طی سالهای (1380-1345) پرداخته است. ساز و کار اثرگذاری سیاست‌های پولی با تأکید بر دیدگاه پولیون (مکتب اصالت پول) در این تحقیق تبیین شده است. این مطالعه با استفاده از روش VAR¹ غیر مقید و ECM² و آزمون همگرایی جوهانسن و جوسیلیوس³ برآزش گردیده و روابط بدون توجه به تعادل بازار کار (مؤلفه‌های عرضه و تقاضا در این بازار) مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان‌دهنده این واقعیت است که در کوتاه‌مدت رابطه معنی‌داری بین تغییرات مرتبه اول حجم پول و اشتغال بخش صنعت وجود نداشته ولی در بلندمدت رابطه ضعیف و معنی‌داری را شاهد هستیم.

نصایبان و خلیج (1380) در تحقیقی اثر اعتبارات بانک کشاورزی بر دو متغیر کلان این بخش یعنی ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری طی دوره 1379-1348 با استفاده از روش یوهانسون⁴

1. Vector Auto-regressive Model
2. Error Correction Model
3. Johansen Cointegration Test
4. Johansen Method

فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی شماره 49

و مدل VAR را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتیجه حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که اعتبارات بانک کشاورزی، ارتباط بلندمدتی با دو متغیر ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری این بخش ندارد. اگر شوکی در زمان حال به اندازه یک انحراف معیار بر مدل VAR وارد شود، سرمایه‌گذاری و به‌نوبه آن ارزش افزوده بخش کشاورزی به ترتیب کاهش می‌یابد که سهم ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی در انحراف معیار دو شوک در هر دوره بیش از اعتبارات بانک کشاورزی است. اعتبارات بانک کشاورزی در هر شوک از ثبات بیشتری برخوردار است هر چند از جمله عوامل بی‌ثباتی در هر شوک نیز می‌توان از دو متغیر ارزش افزوده و سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی نام برد.

در مطالعات چیدری و زارع (1379) به بررسی آثار اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی استان مازندران از سوی بانکهای ملی و کشاورزی پرداخته شده است. هدف این تحقیق، بررسی تأثیر اعتبارات و تسهیلات اعطایی بانکهای کشاورزی و ملی بر تولیدات محصولات کشاورزی استان مازندران و مقایسه آنها با یکدیگر و همچنین مقایسه ویژگیهای فردی اعتبارگیرندگان در منطقه است. نتایج تحقیق مؤید این مطلب است که تسهیلات اعطایی بانکهای ملی و کشاورزی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر تولید کشاورزان داشته و مقایسه رگرسیون وام‌گیرندگان از بانک ملی و کشاورزی نیز نشان‌دهنده تأثیر اعتبارات اعطایی بر میزان تولید آنهاست که تفاوت معنی‌داری با یکدیگر نداشته است. ارزش نهایی تسهیلات اعطایی هر دو بانک بزرگتر از نرخ سود (بهره بانکی) بوده و کشاورزان از دریافت وام اضافی سود می‌برند.

4. عملکرد شبکه بانکی استان گاه‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

متوسط رشد سالانه تسهیلات اعطایی بانکهای استان طی سالهای 1384-1376 به بخشهای عمده اقتصادی حدود 38/1 درصد بوده که دارای وضعیت رو به رشد با نرخ کاهنده می‌باشد که متوسط رشدی معادل 27/8 درصد را تجربه کرده است.

بخش صنعت و معدن استان با وضعیت رو به رشدی با نرخ فزاینده دارای متوسط رشدی حدود 32/1 درصد می‌باشد. همچنین بخش خدمات، بازرگانی و صادرات استان دارای روند رو به رشد با نرخ تقریباً ثابت بوده است که متوسط رشد 47/8 درصد را نشان می‌دهد.

در سال 1376 بخشهای مسکن و ساختمان و بخش صنعت و معدن استان به ترتیب با جذب 32/6 و 3/18 درصد تسهیلات شبکه بانکی استان بیشترین سهم را در ترکیب تسهیلات پرداختی نظام بانکی استان داشته و دو بخش خدمات بازرگانی و صادرات و بخش کشاورزی استان نیز به ترتیب با جذب 19/5 و 16/1 درصد از تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان کمترین سهم را در

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

ترکیب تسهیلات اعطایی به بخشهای عمده اقتصادی داشته‌اند. در سال 1384 بیشترین سهم از آن بخش خدمات و کمترین سهم را بخش مسکن و ساختمان دارا بوده است. با ملاحظه جدول (2) درمی‌یابیم که به‌طور کلی نسبت تسهیلات اعطایی بانکهای دولتی استان به ارزش افزوده کل استان از 5/14 درصد به 23 درصد در سال 1384 افزایش یافته است که نشان‌دهنده نیاز مالی شدید بخشهای تولیدی استان می‌باشد. دلیل افزایش این نسبت در طی این سالها را می‌توان بالا بودن نرخ رشد تسهیلات از نرخ رشد ارزش افزوده استان دانست که پایین بودن نرخ رشد تولید استان نشان‌دهنده کاهش توان تولیدی استان است. این امر خود ناشی از فقدان زیرساختها، نبود مقررات حمایتی از تولید داخلی و مانند آن است که می‌توان به تفکیک بخش آن را بررسی نمود.

همچنین در سال 1376 بیشترین وابستگی مالی به تسهیلات بانکها مربوط به بخش ساختمان و مسکن و کمترین وابستگی مالی مربوط به بخش صنعت و معدن می‌باشد که این ترکیب در سال 1384 نیز حفظ شده است.

نسبت تسهیلات اعطایی به ارزش افزوده دو بخش در استان در سالهای 1376-1384 دائماً در حال افزایش بوده است. این شاخص نسبت عملکرد تسهیلات‌دهی بانکها را به عملکرد و ایجاد ارزش افزوده بخشهای مختلف اقتصادی نشان می‌دهد. با بررسی دوره مورد نظر درمی‌یابیم که در تمامی بخشهای عمده اقتصادی رابطه بین تولید و تسهیلات یک رابطه کم‌رنگ و ضعیف بوده است به‌طوری که تولید نتوانسته خود را همپای افزایش تسهیلات سازگار نماید. به عبارت دیگر می‌توان گفت مشکلی در ارائه تسهیلات در نظام بانکی وجود ندارد بلکه مشکلات اساسی در فرآیند پس از تسهیلات و امر نظارت و همچنین مشکلات و موانع خود تولید در بخشهای اقتصادی می‌باشد.

جدول 2. تغییرات ترکیب اعطایی تسهیلات به تفکیک

بخشهای عمده اقتصادی طی سالهای 1376-1384 (درصد)

تغییرات سهم طی دوره 1376-1384	1384	1380	1376	شرح / سال
	100	100	100	کل
64/3	26/4	35/7	16/1	کشاورزی
-50/1	16/3	23/6	32/6	مسکن و ساختمان
-33	21/3	18/1	31/8	صنعت و معدن
84/5	36/0	22/6	19/5	خدمات، بازرگانی و صادرات

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول 3. نسبت تسهیلات اعطایی به بخشهای عمده اقتصادی به ارزش افزوده

همان بخش در سالهای منتخب			سال
1384	1380	1376	
23	12/3	5/14	کل اقتصاد
34	24/1	3/14	کشاورزی
49/2	44/5	25/87	مسکن و ساختمان
15/6	6/6	5/8	صنعت و معدن
19/8	7/1	2/59	خدمات، بازرگانی و صادرات

مأخذ: نتایج تحقیق

جدول 4. روند اعطای تسهیلات بانکی دولتی استان به تفکیک بخشهای عمده اقتصادی

طی سالهای 1376-1384 (میلیون ریال - درصد)

وضعیت	دوره 84-1380			1384	1380	1376	سال
	متوسط رشد سالانه طی	متوسط رشد سالانه طی	دوره 80-1376				
رو به رشد با نرخ کاهنده	29/4	38/2	38/1	5505707	1515334	300890	جمع
رو به رشد با نرخ کاهنده	21/9	62/1	46	1453385	540301	48335	کشاورزی
رو به رشد با نرخ کاهنده	20/2	29/5	27/8	895899	357451	98196	مسکن و ساختمان
رو به رشد با نرخ فزاینده	33/7	23/5	32/1	1172584/2	274562	95584	صنعت و معدن
رو به رشد با نرخ فزاینده	42	42/3	47/8	1983838/8	343020	58775	خدمات، بازرگانی

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

و صادرات

رشد با

نرخ

ثابت

مأخذ: سالنامه آماری و نتایج تحقیق

5. عملکرد شبکه بانکی استان بر اساس عقود اسلامی

کل مانده بدهی بخش غیر دولتی به بانکهای استان قزوین بابت تسهیلات اعطایی بر اساس عقود اسلامی در پایان سال 1378 حدود 1363125 میلیون ریال بوده است که این رقم در سال 1379 به 1912770 میلیون ریال رسیده که رشدی معادل 40/32 درصد را نسبت به سال قبل نشان می‌دهد. در سال 1380 این رقم به 2701068 رسیده که نسبت به سال قبل از رشدی معادل 41/21 درصد برخوردار شده است. مانده بدهی این بخش در سال 1381 به حدود 4087065 میلیون ریال بالغ گشته که رشد حدود 51/31 درصد را تجربه کرده است. در سال 1382 این رقم به 4914996 میلیون ریال رسیده که رشد 20/25 درصد را بیان می‌کند. در سال 1383 نیز بانکهای استان حدود 6060880 میلیون ریال مانده بدهی داشته‌اند که نسبت به سال قبل رشد 23/31 درصد را نشان می‌دهد و در سال 1384 با افزایش این رقم به 7787542/1 میلیون ریال رشد 28/48 درصد اتفاق افتاده است. بنابراین در طول سالهای 1378 تا 1384 مانده کل بدهی بخش غیر دولتی به نظام بانکی در خصوص تسهیلات بابت عقود به‌طور متوسط از رشدی معادل 34/14 درصد برخوردار بوده است. (جدول 5)

جدول 5. ترکیب مانده بدهی بخش غیردولتی به بانکهای استان قزوین

بابت تسهیلات اعطایی بر اساس عقود اسلامی (درصد)

شرح	1378	1379	1380	1381	1382	1383	1384
کل	100	100	100	100	100	100	100
فروش اقساطی	52	55/2	54/9	49/9	55	56/5	55/4
مضاربه	6	5/3	4/8	4/9	5/8	5/5	5/1
مشارکت مدنی	13/4	11/6	11/1	10/3	8/8	7/8	7/7
قرض الحسنه اعطایی	4/4	4/5	4/3	9/6	8/3	8	7/5
اجاره به شرط تملیک	0/6	0/5	1/5	1/8	1/8	0/8	0/8
معاملات سلف	4/3	5	7/1	6/2	7	6/7	7/5
مشارکت حقوقی	0	0	0	0	0	0	0
سرمایه گذاری مستقیم	0	0	0	0	0	0/1	1

فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی شماره 49

4/8	7/6	8/3	8	5/8	5/8	6/6	جعاله
0	0	0	0	0	0	0	خرید دین
10/3	7	5	9/4	10/5	11/9	12/6	سایر(2)

مأخذ: سالنامه آماری استان

بر اساس جدول (6) درمی‌یابیم که در ترکیب و ساختار مانده بدهی بخش غیردولتی به بانکهای استان قزوین بابت تسهیلات اعطایی بر اساس عقود اسلامی، در طول سالهای 1384-1378، ترکیب و سهم قالب عقود اسلامی به نفع عقد فروش اقساطی بوده است، به طوری که به طور متوسط با بیش از 50 درصد در طول این سالها بیشترین سهم را از آن خود نموده است. بعد از عقد فروش اقساطی نیز عقد اسلامی مشارکت مدنی به طور متوسط با سهم حدود 10 درصد رده دوم را در این ترکیب کسب نموده است. کمترین سهم را عقد اسلامی خرید دین داشته که عملاً هیچ سهمی را از ترکیب در این سالها به خود اختصاص نداده است.

با ملاحظه روند رو به رشد و ترکیب سهم عقود، به نوعی می‌توان ادعان نمود که تمایل بانکهای استان قزوین در اجرای عقود چهارده گانه اسلامی بیشتر به عقد فروش اقساطی بوده است. جدول (6) نشان‌دهنده این نکته است که عقود با بازدهی ثابت که حاصل عقد فروش اقساطی و اجاره به شرط تملیک می‌باشد در بین گروههای چهارگانه عقود اسلامی، دارای بیشترین سهم در این ترکیب بوده‌اند، به طوری که طی دوره 1384 - 1378 هر ساله سهمی بیش از 50 درصد را به خود اختصاص داده است. بعد از عقود با بازدهی ثابت، عقود مشارکتی شامل مشارکت مدنی، مشارکت حقوقی و مضاربه در این سالها به طور متوسط با سهمی حدود 15/5 درصد در رده دوم بیشترین سهم را در ترکیب می‌باشند. عقود با بازدهی متغیر شامل معاملات سلف و جعاله نیز طی سالهای مورد بررسی به طور متوسط با سهمی حدود 13 درصد جایگاه سوم را به خود اختصاص داده است. در نهایت قرض الحسنه در این سالها به طور متوسط با سهم حدود 6/5 درصد در رتبه آخر گروههای چهارگانه عقود اسلامی بوده است.

جدول 6. سهم هر یک از گروههای چهارگانه تسهیلات اعطایی بانکهای استان به بخش غیردولتی (درصد)

1384	1383	1382	1381	1380	1379	1378	شرح	گروه تسهیلات
7/7	7/8	8/8	10/3	11/1	11/6	13/4	مشارکت مدنی	عقود مشارکتی
0	0	0	0	0	0	0	مشارکت حقوقی	
5/1	5/5	5/8	4/9	4/8	5/3	6	مضاربه	

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

12/8	13/3	14/6	15/2	15/9	17	19/4	جمع گروه	
55/4	56/5	55	49/9	54/9	55/2	52	فروش اقساطی	
0/8	0/8	1/8	1/8	1/5	0/5	0/6	عقود با بازدهی ثابت	اجاره به شرط تملیک
56/1	57/3	56/8	51/6	56/4	55/8	52/6	جمع گروه	
7/5	6/7	7	6/2	7/1	5	4/3	معاملات سلف	
4/8	7/6	8/3	8	5/8	5/8	6/6	عقود با بازدهی متغیر	جعاله
12/3	14/3	15/3	14/2	12/8	10/8	10/9	جمع گروه	
7/5	8	8/3	9/6	4/3	4/5	4/4	قرض الحسنه	قرض الحسنه اعطایی

مأخذ: نتایج تحقیق

6. موانع و مشکلات نظام بانکی استان قزوین

در راستای تحقق اهداف برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور مبنی بر پیشبرد بانکداری الکترونیک در نظام بانکداری کشور و با توجه به اینکه شبکه بانکی استان قزوین با یکسری مشکلات و معضلاتی روبرو می‌باشد، راهکارها و سیاستهایی توسط شورای هماهنگی بانکها و دستگاههای زیربند تهیه و تدوین گردیده است. در ذیل به اهم مشکلات و موانع موجود فرا روی شبکه بانکی استان اشاره شده است:

- بالا بودن حجم تسهیلات تکلیفی که حدود 50 الی 60 درصد تسهیلات بانکی را شامل می‌شود، این در حالی است که طبق برنامه چهارم توسعه بایستی نظام بانکی به سمت کاستن از میزان تسهیلات تکلیفی پیش برود،
- عدم حفظ استقلال بانکها با رفتن به سمت و سوی تسهیلات تکلیفی و تبصره‌ای. روبرو شدن با چارت تسهیلات تکلیفی قوانین برنامه و بودجه‌های سنواتی، بانکها را به لحاظ مدیریت منابع و نقدینگی با مشکل مواجه کرده و با بالا بردن ریسک اعتباری بانک، جایگاه آنها را به مخاطره می‌اندازد،
- پایین آمدن نرخ سود سپرده‌های بانکی به 14 درصد که این به نوبه خود انگیزه و تمایل مردم را به سپرده گذاری در بانکها کاهش داده و بدین لحاظ منابع بانکها را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد،
- بالا بودن نرخ سود تسهیلات اعطایی توسط بانکها،
- بالا بودن میزان مصارف بانکها در قبال منابع آنها (عدم تطابق و همخوانی آنها)،
- بالا بودن میزان درصد مطالبات معوقه و مشکوک الوصول (سررسید گذشته) بانکها به خصوص در مورد تسهیلات تکلیفی برای مثال تسهیلات اعطا شده برای زلزله و سیل و مانند آن،

فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی شماره 49

- عدم تفویض اختیارات لازم به مدیران بانکها در سطح استانی جهت اتخاذ تدابیر و سیاستهای لازم برای اجرای مناسب اهداف نظام بانکداری،
- پایین بودن نسبت تعداد دستگاههای عابر بانک به تعداد شعب در بانکهای استان که منجر به ناچیز بودن رتبه و سهم استان در بین سایر استانها گردیده است،
- فقدان زیرساختهای مناسب مخابراتی نظیر خطوط مخابراتی DATA و VSAT جهت الکترونیکی و آنلاین نمودن حسابهای بانکی و فراگیر نمودن شبکه‌های جاری بانکها،
- خارج شدن دستگاههای عابر بانک از مدار شبکه،
- خراب بودن دستگاههای عابر بانک استان، عدم تزریق به موقع پول و اسکناس در این دستگاهها، تمام شدن کاغذ رسید مشتری در این دستگاهها و خرابی چاپگر رسید مشتری، کمبود دستگاههای POS از دیگر مشکلات پیش روی بانکداری الکترونیکی در سطح استان می باشد،
- عدم برنامه‌ریزی مناسب و بهینه به دلیل محدودیت منابع به لحاظ نقدینگی،
- وجود محدودیتهای قانونی و پیچیده اداری و بوروکراسی در ارائه آمار و اطلاعات دقیق به سازمان امور اقتصادی و دارایی استان قزوین جهت انجام امور مطالعاتی و تحقیقاتی،
- عدم تطابق اطلاعات و آمارهای درخواستی با فرمهای آماری سیستم مکانیزه بانکها به طوری که آمارها بر اساس سرفصل شاخص اقتصادی تنظیم نشده بلکه بر اساس عقود اسلامی دسته‌بندی شده است،
- تهیه آمارها و اطلاعات متعدد با فرمهای گوناگون برای دستگاههای اجرایی توسط بانکها که حجم کارهای جانبی را بالا برده و آنها را از پرداختن به وظایف اصلی خود باز می‌دارد،
- جمع‌آوری بیش از 130 هزار نامه در جریان سفر ریاست جمهور به استان که غالب آنها به بانکهای عامل ارجاع شده و اینکه در اکثر نامه‌ها تقاضای تسهیلات آن هم به صورت بلاعوض قید شده است که همین موضوع بانکها را جهت پاسخگویی به نیاز مردم به دلیل محدودیت منابع با مشکلات عدیده روبرو کرده است،
- عدم ارجاع صحیح نامه‌ها با توجه به توان و قدرت تسهیلات‌دهی بانکها و منابع بانکها،
- پرداختن به نامه‌های ریاست جمهوری و پاسخگویی به مردم، هزینه و زمان بسیاری را متحمل شعبات و باجه‌های بانکهای عامل در سطح استان نموده است و بانکها از پرداختن به وظایف اصلی و قانونی خود بازمانده و تبدیل به شرکتی خدماتی شده‌اند تا یک بنگاه اقتصادی، به طوری که تمامی شعبه‌ها و باجه‌های بانک مسکن، باجه بعد از ظهر دایر کرده‌اند.

7. روش تخمین مدل

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

به دلیل کمبود مشاهدات سری زمانی در این مطالعه از روش داده‌های تلفیقی یا داده‌های پانل استفاده شده است که در این قسمت به بررسی این روش می‌پردازیم. برآورد روابطی که در آنها از مجموعه داده‌های تلفیقی استفاده شده غالباً با پیچیدگی‌هایی مواجه است. در حالت کلی چارچوب اصلی برای این گونه مدلها به صورت زیر است:¹

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + U_{it} \quad (1)$$

که i نشانگر واحدهای مقطعی مانند خانوار دهکهای درآمدی می‌باشد و t نیز دلالت بر زمان دارد. Y_{it} متغیر وابسته برای i امین واحد مقطعی در سال t ام با ابعاد $(T \times 1)$ و ماتریس X_{it} شامل مشاهداتی از متغیرهای توضیحی بدون عرض از مبدأ با ابعاد $(T \times K)$ می‌باشد. β هم ماتریس پارامترهای مجهول با ابعاد $(T \times 1)$ می‌باشد. در اغلب مدلهای داده‌های تلفیقی جز اختلال مدل (U_{it}) به صورت زیر تعریف می‌شود:

$$U_{it} = \mu + V_{it} \quad (2)$$

این نوع جزء اختلال به خطای یک طرفه معروف است. با فرض آنکه $\alpha_i = \alpha + \mu_i$ باشد آنگاه:

$$Y_{it} = \alpha_i + X_{it}\beta + V_{it} \quad (3)$$

رابطه (1) را برای i امین واحد مقطعی در شکل غیر ماتریسی به صورت زیر می‌توان نوشت:²

$$Y_{it} = (\alpha + \mu_i) + \sum \beta_k X_{kit} = \alpha_i + \sum \beta_k X_{kit} + V_{it} \quad (4)$$

رابطه فوق خلاصه شده مجموع T معادله همزمان برای i امین واحد مقطعی به شکل زیر می‌باشد:

$$\begin{aligned} Y_{i1} &= (\alpha + \mu_i) + \sum \beta_k X_{ki1} + V_{i1} \\ Y_{i2} &= (\alpha + \mu_i) + \sum \beta_k X_{ki2} + V_{i2} \\ &\vdots \\ Y_{it} &= (\alpha + \mu_i) + \sum_{k=1}^k \beta_k X_{kit} + V_{it} \end{aligned} \quad (5)$$

1. Badh Baltagi (1995), p. 256.

1. علی‌اکبر خسروی نژاد (1380)

دستگاه معادلات فوق را به روشی دیگر در شکل ماتریسی می توان به صورت زیر نوشت:¹

$$\begin{pmatrix} Y_{i1} \\ Y_{i2} \\ \vdots \\ Y_{it} \end{pmatrix} = (\alpha + \mu_i) \begin{pmatrix} 1 \\ 1 \\ \vdots \\ 1 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} X_{1,1}X_{2,1}\dots X_{k,1} \\ X_{1,2}X_{2,2}\dots X_{k,2} \\ \vdots \\ X_{1,t}X_{2,t}\dots X_{k,t} \end{pmatrix} \times \begin{pmatrix} \beta_1 \\ \beta_2 \\ \vdots \\ \beta_k \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} V_{i1} \\ V_{i2} \\ \vdots \\ V_{it} \end{pmatrix} \quad (6)$$

یکی از روشها در فرموله کردن مدل داده های تلفیقی بر این فرض استوار است که اختلالات بین واحدها را می توان به صورت تفاوت در عرض از مبدأ نشان داد. بنابراین در رابطه (4) هر α_i یک پارامتر ناشناخته است که باید برآورد شود. به فرض آنکه Y_i ، X_i شامل T مشاهده برای واحد i ام بوده و U_i بردار جزء اختلال بوده و دارای ابعاد $(T \times 1)$ باشد در نتیجه رابطه (4) را می توان به صورت زیر نوشت:²

$$Y_i = \sum \alpha_i + X_i \beta + U_i \quad i = 1, 2, 3, \dots, n \quad (7)$$

7-2. مدل با آثار تصادفی³

مدلهای آثار ثابت تنها در صورتی منطقی خواهند بود که اطمینان داشته باشیم اختلاف بین مقاطع را می توان به صورت انتقال تابع رگرسیونی نشان داد، در حالی که همیشه از وجود این موضوع مطمئن نیستیم. لذا روش دیگری مورد استفاده قرار می گیرد که برآورد آثار تصادفی است. در این روش فرض می شود جزء ثابت مشخص کننده مقاطع مختلف، به صورت تصادفی بین مقاطع مختلف توزیع شده است. با توجه به این مورد مدل با آثار تصادفی به شکل زیر خواهد بود:⁴

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + U_i + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

که دارای متغیر K به اضافه یک عرض از مبدأ می باشد. U_i مشخص کننده جزء تصادفی مربوط به i امین واحد بوده و در طول زمان ثابت است. در مطالعات کاربردی می توان U_i را آن دسته از

1. J. Johnston (1997), p. 150.
2. Fixed Effect
3. Badi Baltagi (1995), p. 280.
4. Random Effect
5. Badi Baltagi (1995), p. 287.

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

ویژگیهای خاص مربوط به هر مقطع در نظر گرفت که در مدل وارد نشده است. باید توجه داشت که در این حالت واریانسهای مربوط به مقاطع مختلف برابر نبوده و مدل دارای واریانس ناهمسانی می باشد که باید به جای روش OLS از روش GLS استفاده کرد.

با معرفی این دو روش سؤالی که پیش می آید این است که ما باید در عمل از کدام روش استفاده کنیم. برای تصمیم گیری در این زمینه می توانیم از آزمون هاسمن کمک بگیریم.

7-3. آزمونهای مورد نیاز برای تخمین مدل

7-3-1. آزمون وجود عرض از مبدأ

برای تخمین از روش عمومی (با یک عرض از مبدأ برای کلیه مقاطع) از دو روش، با عرض از مبدأ و بدون عرض از مبدأ استفاده می شود. جهت تعیین وجود عرض از مبدأ از آزمون والد استفاده می گردد. در این آزمون فرضیه $H_0 = C(1) = 0$ (عرض از مبدأ) را مورد بررسی قرار داده و میزان کای دو به دست آمده با کای دو جدول مقایسه می شود. اگر کای دو جدول کوچکتر از کای دو به دست آمده باشد پس فرضیه H_0 در سطح 95٪ درصد رد شده و مدل با عرض از مبدأ می باشد.

7-3-2. آزمون همگنی

جهت بررسی همگنی مقاطع و اینکه آیا در این مدل می توانیم از مدل با یک از عرض از مبدأ استفاده کنیم یا خیر، از آزمون F استفاده می کنیم. در این آزمون فرضیه $H_0 = \mu_i = 0$ را مورد بررسی قرار می دهیم. در صورتی که $H_0 = \mu_i = 0$ باشد می توان از مدل عمومی¹ استفاده کرد که در این مدل برای تمامی مقاطع یک عرض از مبدأ به دست می آید. برای این منظور یکبار مدل آثار ثابت را تخمین می زنیم که بیان کننده مدل غیرمقید است و بار دیگر مدل عمومی را تخمین می زنیم و با استفاده از رابطه زیر مقدار F را به دست می آوریم:

$$F_{(n-1, nt-n-k)} = \frac{(R_u^2 - R_r^2)/(n-1)}{(1 - R_u^2)/(nt - n - k)} \quad (9)$$

n = تعداد مقاطع

K = تعداد پارامترها

1. Common

$$R_{II}^2 = \text{ضریب تعیین تابع غیرمقید}$$

$$R_{II}^2 = \text{ضریب تعیین تابع مقید}$$

$$T = \text{سری زمانی}$$

با توجه به متغیرهای به دست آمده F محاسبه شده با F جدول مقایسه می گردد. اگر F حاصله از F جدول کوچکتر باشد، فرضیه H_0 را نمی توان رد کرد یعنی طبق این فرضیه می توان از مدل عمومی با یک عرض از مبدأ استفاده کرد.

3-3-7. تعیین ناهمسانی واریانس بین مقاطع

یک شیوه مشخص کردن رفتار اختلالها وقتی که ما با داده های مقطعی و سری زمانی روبرو هستیم این است که فرضیهایی را غالباً درباره مشاهدات مطرح می کنیم و با فرضیه های مشاهدات سری زمانی ترکیب می کنیم. در مشاهدات مقطعی غالباً فرض بر این است که مشاهدات دو به دو مستقل و دارای واریانسهای نابرابر هستند ولی در سری های زمانی اختلالهای اتورگرسیو الزاماً دارای واریانسهای نابرابر نیستند. در حالت ترکیب داده ها چون ترکیبات متفاوت پیش می آید امکان دارد مدل واریانس نابرابر مقطعی و به طور زمانی اتورگرسیو ایجاد شود و در حالت ایجاد ناهمسانی واریانس که به علت اختلاف در ویژگی های مقاطع ایجاد می شود امکان استفاده از OLS وجود ندارد زیرا تخمین زندهای OLS ناکارا می باشند. در مدل رگرسیونهای داده های تلفیقی واریانسها می توانند در بین مقاطع مختلف باشند.

همانطور که عنوان شد در این تحقیق می توانیم از مدل عمومی با یک تخمین از عرض از مبدأ در کلیه مقاطع استفاده کنیم ولی در اینجا نیاز است تا ناهمسانی بین مقاطع را نیز بررسی کنیم که برای این کار از سه روش می توان استفاده کرد:

- تست LM

- تست والد

- تست وایت

در این تحقیق از تست LM استفاده شده است. برای این آزمون از رابطه زیر استفاده می کنیم:

$$LM = T/2 \sum \left[\frac{S_i^2}{S^2} - 1 \right]^2 \quad (10)$$

$$S_i^2 = \text{واریانس پسماند مقاطع}$$

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

$$S^2 = \text{واریانس پسماند رگرسیون کل}$$

$$T = \text{دوره زمانی}$$

پس از تخمین اگر این عبارت صفر باشد دلیل بر همسانی واریانس مقاطع می‌باشد و اگر مخالف صفر باشد نشان‌دهنده ناهمسانی واریانس بین مقاطع می‌باشد. به همین منظور برای رفع این ناهمسانی از روش وزن‌دهی مقاطع^۱ استفاده شده است لذا از روش GLS استفاده می‌شود.

8. داده‌های آماری

در این مطالعه برای بررسی رابطه میان تسهیلات اعطایی بانکها و ارزش افزوده بخشهای عمده اقتصادی (صنعت و معدن، خدمات، کشاورزی و ماهیگیری و مسکن) از داده‌های زیر استفاده شده است^۲

v_{ind} : ارزش افزوده بخش صنعت و معدن،

v_{agr} : ارزش افزوده بخش کشاورزی و ماهیگیری،

v_{ser} : ارزش افزوده بخش خدمات،

v_{bl} : ارزش افزوده بخش مسکن،

V : کل ارزش افزوده بخشهای اقتصادی^۳،

cb_{ind} : تسهیلات اعطایی بانکها (تجاری و تخصصی) به بخش صنعت و معدن،

cb_{agr} : تسهیلات اعطایی بانکها (تجاری و تخصصی) به بخش کشاورزی و ماهیگیری،

cb_{ser} : تسهیلات اعطایی بانکها (تجاری و تخصصی) به بخش خدمات،

cb_{bl} : تسهیلات اعطایی بانکها (تجاری و تخصصی) به بخش مسکن،

Cb : کل تسهیلات اعطایی به بخشهای اقتصادی.

در این مطالعه از لگاریتم ارقام استفاده می‌شود زیرا با تبدیل به لگاریتم نه تنها داده‌ها کوچکتر می‌شوند بلکه خواص آماری خود را از دست نمی‌دهند. علاوه بر این، ضرایب لگاریتم‌ها را می‌توان به عنوان کشش متغیرهای وابسته به متغیرهای توضیحی مدل مورد استفاده قرار داد.

1. Cross Section Weights

1. به دلیل کمبود و همچنین دشواری دریافت اطلاعات و داده‌ها از سیستم بانکی استان و نیز به دلیل اینکه اطلاعات آماری بانکهای تخصصی استان ارزش آماری نداشته است و قابل استفاده در تحلیل‌های رگرسیونی نبوده است اطلاعات آنان در رقم کل تسهیلات بانکها آورده شده است.

2. در مدل، متغیر ارزش افزوده با یک وقفه را به این صورت نشان می‌دهیم $(-1) \cdot v$.

9. روش آنالیز داده‌ها

همانطور که در قسمت گذشته گفته شد به دلیل کمبود آمار و اطلاعات سری زمانی به ناچار از روشهای موجود جهت آنالیز دادهای تلفیقی¹ استفاده می‌کنیم. در این روشها دادهای سری زمانی با دادهای مقطعی تلفیق می‌گردند. دوره مورد بررسی در این مطالعه از ابتدای سال 1376 (سال استان شدن قزوین) تا 1384 می‌باشد و مقاطع مورد بررسی همانطور که در ارائه مدل آمده است به چهار مقطع عمده صنعت و معدن، کشاورزی، خدمات و مسکن تفکیک شده است.

عرض مبدأ را انجام دهیم نیازمند آن هستیم که مدل را به روش عمومی تخمین بزنیم، آنگاه به کمک آزمون والد فرضیه $H_0: C(1)=0$ را آزمون کنیم. نتایج به دست آمده برای کای-دو با احتمال 95 درصد و درجه آزادی یک، 4/17 می‌باشد. این مقدار را با مقدار مورد نظر در جدول کای-دو مقایسه می‌کنیم که برابر 3/84 است، پس فرضیه فوق در سطح 95 درصد رد شده و مدل دارای عرض از مبدأ می‌باشد. حال می‌دانیم که مدل دارای عرض از مبدأ می‌باشد ولی آیا هر مقطعی و یا هر دوره‌ای عرض از مبدأ جداگانه‌ای دارد؟ برای این مورد باید بر روی مدل آزمون همگنی میان مقاطع و دوره‌ها را انجام دهیم. از این رو ابتدا چهار مقطع را مورد آزمون قرار می‌دهیم و مقدار F را از رابطه 9 که در قسمت قبل شرح آن داده شد به دست می‌آوریم که در این مدل برابر 1/5 می‌باشد. در مقایسه با F جدول $(F_{(3,30)}=4/17)$ فرضیه $H_0: M_0=0$ رد نمی‌شود، پس طبق فرضیه می‌توان از مدل عمومی با یک عرض از مبدأ استفاده کرد. حال این آزمون را برای دوره مورد بررسی انجام می‌دهیم. مقدار F به دست آمده برابر 2/41 می‌باشد که در مقایسه با $F_{(7,62)}=2/16$ بزرگتر است، پس فرضیه فوق برای دوره‌ها مورد پذیرش در سطح 95 درصد می‌باشد. بهترین تخمین به دست آمده به صورت زیر است:

$$LV = 1/92 - 0/135 LCB + 1/028 LV(-1) \quad (11)$$

(2/98) (-2/5) (60/1)

$$R^2_{uW} = 0/985 \quad DW = 2/07$$

$$R^2_{vW} = 0/999 \quad DW = 2/04$$

-0/1320 1377-C

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

C-1378 ۱۰۹۹/۰-

C-1379 ۰۸۴۰/۰-

C-1380 ۰۴۹۰/۰-

C-1381 ۰۱۰۲/۰-

C-1382 ۱۱۵۲/+

C-1383 ۱۲۶۸/+

C-1384 ۱۴۱۸/+

مقایسه آماره‌های تخمین فوق در دو حالت، نخست، زمانی که به تمام دوره‌های وزن یکسانی بدهیم (بدون وزن) و دوم، زمانی که به دوره‌ها وزن بدهیم (وزن‌دهی) نشان دهنده مناسب بودن برازش بر اساس وزن‌دهی به هر یک از دوره‌ها می‌باشد. این امر بیان‌کننده آن است که میانگین و واریانس هر یک از متغیرها اختلاف زیادی با هم دارند و وزن‌دهی به هر یک از متغیرها در دوره‌های مختلف می‌تواند مدل را در ارائه دنیای واقعی بهبود بخشد.

10. تجزیه و تحلیل عملکرد نظام بانکی استان قزوین بر اساس عقود اسلامی

عملکرد نظام بانکی را از جهات مختلف می‌توان مورد مطالعه قرار داد. هدف اصلی در این بخش بررسی گرایش و جهت‌گیری نظام بانکی استان در به‌کارگیری انواع عقود اسلامی است و اینکه میزان موفقیت بانکها در تحقق هدف مهم بانکداری اسلامی که رهایی از نظام بهره (ربا) است چه مقدار بوده است. در ابتدا به ارائه نتایج بررسی عملکرد بانکهای استان قزوین در اعطای تسهیلات بر اساس عقود اسلامی طی سالهای 1378-1384 پرداخته و سپس با روش آزمون فرضیه کای دو^۱ تمایل بانکها در پرداخت تسهیلات در نوع خاصی از عقود را تعیین می‌کنیم.

عملکرد هشت ساله (1378-1384) نظام بانکی که در جداول شماره (5) و (6) منعکس شده است نشان می‌دهد:

- با گذشت زمان جهت‌گیری فعالیتهای بانکها به طور عمده به سمت به‌کارگیری عقود با بازدهی ثابت (فروش اقساطی و اجاره به شرط تملیک) است و سهم این عقود از 52/6 در سال 1378 به 56/1 در سال 1384 رسیده است. از این میان فروش اقساطی که در حقیقت ضعیف‌ترین نوع عقود است بالاترین سهم را داشته و طی این سالها رشد کرده است به طوری که از سال 1378 به بعد به تنهایی بیش از نصف مانده تسهیلات را شامل می‌شود.

1. Chi-square test (χ^2)

- مطالعات انجام شده نشان می‌دهد آئین‌نامه‌های اجرایی و عملکرد بسیاری از بانکها به گونه‌ای است که ماهیت عقود با بازدهی متغیر را (سلف و جعاله) تبدیل به عقود با بازدهی ثابت می‌کند.

- تحقیقات میدانی انجام شده نشان می‌دهد که از میان عقود مشارکتی تنها مشارکت حقوقی ماهیت واقعی خود را حفظ کرده است و بقیه در عمل تبدیل به عقود با بازدهی ثابت شده‌اند. لذا به‌طور کلی عملکرد هشت ساله بانکها در استان نشان می‌دهد نظام بانکی با افزایش سهم عقود با بازدهی ثابت و سایر نظام‌های فوق‌الذکر از هدف اصلی که رهایی از نظام بانکداری ربوی است دور شده است. همچنین بررسی عملکرد استان نشان می‌دهد که از سه شیوه قرض‌الحسنه، مشارکت حقوقی و سرمایه‌گذاری مستقیم که به‌طور واقعی در راستای اهداف بانکداری اسلامی است تنها قرض‌الحسنه و سرمایه‌گذاری مستقیم (با سهمی کمتر از یک درصد در سالهای 1383 و 1384) در استان عملکرد داشته است و سهم قرض‌الحسنه تا سال 1381 رو به افزایش بوده و از 4/4 به 9/6 رسیده است اما از سال 1382 به بعد روند نزولی داشته است و از 9/6 به 7/5 رسیده است.

11. تحلیل آماری گرایش نظام بانکی در انواع عقود اسلامی

در این مطالعه با توجه به آمار مانده تسهیلات پرداختی بانکها در عقود اسلامی، فرضیه تمایل بانکها در پرداخت تسهیلات در نوع خاصی از عقود مد نظر قرار گرفته است و با مراجعه به بانکهای استان قزوین و استخراج آمار عملکرد بانکها به جمع‌آوری اطلاعات فرضیه مورد نظر اقدام گردید. در این پژوهش از نرم افزار SPSS-10 استفاده و آزمون فرضیه‌ها در سطح معنی‌دار پنج درصد انجام شده است. به عبارت دیگر خطای نوع اول (آلفا) پنج درصد است، بنابراین میزان اطمینان 95 درصد انتخاب شده است.

برای آزمون فرضیه تمایل بانکها در پرداخت تسهیلات در نوع خاصی از عقود، از آزمون فرضیه کای‌دو استفاده شده است. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط رایانه، نتایج مربوط به آمار استنباطی به شرح جدول (7) به‌دست آمد که در نتیجه‌گیری، پذیرش یا عدم پذیرش فرضیه نیز توضیح داده شده است.

جدول 7. نتایج به‌دست آمده از آزمون فرضیه با استفاده از آزمون کای‌دو

نتیجه	P-value	درجه آزادی	χ^2
H_0 رد می‌شود	0/00	9	186/59

بررسی و تحلیل میزان اثربخشی تسهیلات اعطایی شبکه بانکی استان قزوین ...

12. نتیجه گیری

نتایج حاصله را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

- در کوتاه مدت میان ارزش افزوده هر بخش و تسهیلات اعطایی ارتباط معنی دار وجود دارد ولی شدت اثر تسهیلات بر ارزش افزوده بسیار ناچیز و منفی می باشد.
- حساسیت ارزش افزوده هر بخش به تسهیلات همان بخش برابر $0/135$ می باشد که نشان دهنده کم کشش بودن ارزش افزوده به تسهیلات اعطایی است.
- عرض از مبدأ مدل نشان دهنده اثر عوامل ناشناخته که در مدل ارائه نشده اند می باشد. این عوامل بسیار اثر گذار و معنی دار بوده اند و نیز متوسط برآیند اثر آنان مثبت است.
- وقفه موجود در مدل نشان دهنده آن است که عواملی که منجر به افزایش ارزش افزوده بخشهای اقتصادی در سال گذشته شده اند در سال مورد نظر نیز با کشش تقریباً واحد همان اثر را در ارزش افزوده سال مورد نظر می گذارند.
- با توجه به عرض از مبدأ مدل در هر دوره می توان گفت در دوره $1376-1381$ برآیند اثر عوامل ناشناخته منفی بوده است ولی از سال 1381 به بعد اثر آنها بر ارزش افزوده مثبت شده است.
- خلاصه نتیجه آزمون در جدول (8) نشان می دهد که فرضیه تمایل بانکها در پرداخت تسهیلات در نوع خاصی از عقود تأیید گردیده و فروش اقساطی که دارای بالاترین میانگین رتبه ای است نشان دهنده بیشترین تمایل بانکها در پرداخت تسهیلات است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

الف) فارسی

- احسانی، محمد علی (1383)، *واسطه های مالی و رشد اقتصادی در ایران*، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
- امینی، علیرضا (1380)، «بررسی آثار حجم و تسهیلات بانکی بر عرضه و تقاضای نیروی کار تأثیر سیاست پولی را بر بازار کار در بخش صنعت»، پایان نامه دکتری رشته علوم اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی شماره 49

- بازمحمدی، حسین (1382)، اصلاح ساختار نظام بانکی در راستای ساماندهی بازارهای مالی رسمی در جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
- نفضلی، فریدون (1378)، اقتصاد کلان، نظریه‌ها و سیاستهای اقتصادی، تهران: نشر نی، چاپ یازدهم.
- چیدری، امیرحسین و احمد زارع، «به بررسی آثار اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی استان مازندران از سوی بانکهای ملی و کشاورزی»، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره 32.
- حسن‌زاده، علی (1383)، مقررات‌زدایی در نظام بانکی (مطالعه موردی: اعطای تسهیلات)، ویرایش دوم، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
- حقیقت، علی (1382)، «تأثیر سیاستهای پولی بر سطح اشتغال بخش صنعت در ایران طی سالهای 1380-1345»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی سیستم‌های اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.
- خسروی نژاد، علی اکبر (1380)، «برآورد تابع برای خانوارهای شهری ایران»، فصلنامه پژوهشهای اقتصادی، شماره 20.
- دامودار، گجراتی (1377)، مبانی اقتصادسنجی، ترجمه حمید ابریشمی، انتشارات دانشگاه تهران، جلد اول و دوم، چاپ دوم.
- دورنبوش، رودیگر و فیشر استانلی (1382)، اقتصاد کلان، ترجمه محمدحسین تیزهوش‌تابان، تهران: انتشارات سروش، چاپ پنجم.
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان قزوین (1384-1376)، سالنامه آماری استان قزوین.
- شیرین‌بخش، شمس‌الله و زهرا حسن خوانساری (1384)، *Eviews* و کاربرد آن در اقتصاد سنجی، تهران: پژوهشکده امور اقتصادی، چاپ اول.
- فراهانی‌فرد، سعید (1378)، سیاستهای پولی در بانکداری بدون ربا، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، تهران: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، تهران، چاپ اول.
- مرکز آمار ایران (1383-1379)، حساب تولید استانهای کشور.
- نصیبیان، شهریار و احمد خلیج (1383)، «آثار اعتبارات بانک کشاورزی بر متغیرهای کلان بخش کشاورزی»، فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی، پژوهشکده امور اقتصادی، سال چهارم، شماره اول.

ب) انگلیسی

- Baltagi, Badi (1995), *Econometric Analysis of Panel data*, John Wiley and Sons.
- Greene, William H. (1993), *Econometric Analysis*, New York.
- Johnston, J. (1997), *Econometric Methods*, Fourth Edition, McGraw Hill.